UDC 94(38)"-04/-03"

Мирко Обрадовић
Универзитет у Београду
Филозофски факултет

ТАИДА – „МУДРА" ХЕТЕРА И ОСВЕТОЉУБИВА „ПИРОМАНКА"

АПСТРАКТ: Рад је посвећен Таиди, славној атинској хетери која се може довести у везу с неким значајним догађајима и личностима ранохеленистичке епохе. Анализирају се релевантни подаци из сачуваних извора о паљењу Персепоља 330. године пре н. е. као кључном историјском догађају у коме је Таида наводно имала активну или чак пресудну улогу, као и о природи њене везе са Птолемејем I Сотером, једним од најважнијих дијадоха, наследника Александра Великог, и оснивачем династије и краљевине Птолемеида која је готово три стотине година владала Египтом.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Таида, Атина, хетере, Персепољ, Александар Велики, Птолемеј Сотер, Клитарх, Атенеј.

Класични период старе грчке историје (V–IV век пре н. е.) није само славан по великим дометима који је хеленски свет постигао у науци, књижевности, филозофији, ликовним уметностима и другим областима људског стварања. Он уједно представља и златно доба грчких хетера, скупих проститутки високог ранга на гласу због својих сексуалних услуга, али и због других способности и вештина које се нису сводиле само на домен вођења љубави већ, како то и само име каже, биле професија образованих пратиља (*ἑταῖραι*) успешних мушкараца онога времена. О славним грчким хетерама класичне епохе постојала је богата традиција, вероватно не мања и не мање богата од оне посвећене великим мислиоцима или уметницима из истог периода старе хеленске историје. Да се о њиховим „подвизима" доста писало, али и да су казивања о хетерама сигурно доста и радо читана у старини, сведочи и постојање више дела која данас

најчешће познајемо само по њиховом карактеристичном наслову *О хе̄терама* (*Περὶ ἑταιρῶν* или *De meretricibus*) и која су настајала највише при крају хеленистичке епохе (II–I век пре н. е.).[1] Мало је, међутим, шта од те богате традиције стигло до нас, а још мање је поузданих историјских података који нам омогућују да прецизније реконструишемо живот и делатност појединих хетера. Овај закључак стоји чак и када су у питању оне, без сумње најславније, хетере попут Лаиде из Коринта или Фрине из Теспије, о чијим сам „делима" недавно писао, између осталог и на страницама овог часописа.[2]

Реду славних хетера IV века пре н. е. свакако припада и Атињанка Таида (*Θαΐς*), извесно најпознатија грчка хетера која је пратила војску Александра Великог на походу у Азију против Персијског царства. Сачувана традиција је углавном и везује за тај поход и наглашава њен наводни „допринос" једном значајном историјском догађају на том походу, али такође бележи и њену везу са Птолемејем I Сотером, једним од најважнијих дијадоха, наследника Александра Великог, и оснивачем династије и краљевине Птолемеида која је готово три стотине година владала Египтом. Пажњу свакако привлачи и чињеница што се у изворима наглашава да је Таида била родом Атињанка (Ἀττικὴ τὸ γένος) и грађанка (γυνὴ πολῖτις),[3] што баш и није био чест случај у то време јер су у Атини хетере углавном биле странкиње, а атинским је женама по правилу ова „професија" била забрањена или недоступна. Као Атињанке се, истине ради, наводе у изворима и још неке познате хетере IV века пре н. е. попут, на пример, славне Ламије (*Λάμια*), која је, баш као и Таида, била љубавница Птолемеја I Сотера, али, поред Птолемеја, и једног другог македонског краља и ноторног женскароша Деметрија Полиоркета.[4] Само име Таида (*Θαΐς*) постало је, очекивано, генеричко име за хетере и друге припаднице „најстаријег" заната, али није неважно ни то да је забележено и као лично име „обичних" Атињанки у хеленистичком и царском периоду.[5]

О младости се Таиде и њеном животу пре Александровог похода готово ништа не може наћи ни прочитати у сачуваним изворима.

---

[1] За само неке од аутора ових дела посвећених хетерама како у Атини, тако и шире у грчком свету, уп. нпр. Athen. XIII 22, 567a; 46, 583d–e; 50, 586a–b; 60, 591c–d. Уп. такође L. K. McClure, *Courtesans at Table: Gender and Greek Literary Culture in Athenaeus*, London: Routledge, 2003, 44–45.

[2] Уп. М. Обрадовић, „Лаида из Коринта – хетера и хероина", *Lucida intervalla* 53, 2024, 29–57; исти, „Фрина за сва времена", *Зборник Ма̄тице срйске за класичне сйудије* 27, 2025, 55–82.

[3] Diod. XVII 72, 2; 72, 6. Уп. Plut. *Alex.* 38, 2; Athen. XIII 37, 576d.

[4] Ламију је Деметрије Полиоркет стекао као ратни плен после велике победе над Птолемејем код кипарске Саламине 306. године пре н. е. Уп. Plut. *Demetr.* 16, 5–6.

[5] Уп. *LGPN* II s.v. Θαΐς (5)–(7); *PAA* 9, nos. 500160, 500162, 500163.

Можемо само претпоставити да је изашла на глас као хетера још пре почетка Александровог рата с Персијом. Није, међутим, извесно да ли је она пратила Александрову војску већ од самог почетка похода у Азију 334. године пре н. е. или се тек накнадно прикључила, можда у време Александровог боравка у Египту 331. године. Сигурно је била са Александровом војском у време освајања персијских престоница и резиденција персијских царева, Персепоља пре свих других, у пролеће 330. године, а вероватно је већ тада била и љубавница Птолемеја, Лаговог сина (познатијег касније као Птолемеј Сотер „Спаситељ"), једног од краљевих најближих пријатеља. Из једног узгредног податка датог у форми питања код Атенеја да је Александар Велики „држао атинску хетеру Таиду поред себе" (Θαΐδα εἶχε μέθ' ἑαυτοῦ τὴν Ἀττικὴν ἑταίραν),[6] могло би се чак закључити да је Атињанка Таида била најпре Александрова љубавница и пратиља, коју је он тек после неког времена уступио свом добром пријатељу Птолемеју.[7] Има истраживача који чак претпостављају да је Александар с Таидом могао имати и дете.[8] С друге стране, да Таида није била само вешта љубавница већ интелигентна и духовита особа, могло би се опет закључити на основу неколико места код Атенеја у *Гозби софиста*, преузетих од комедиографа и једног од првих сакупљача бројних анегдота о хетерама Линкеја са Сама (*Λυγκεὺς ὁ Σάμιος*), брата историчара Дуриса и Таидиног савременика. Ту је најпре занимљив одговор који је хетера Таида дала једном свом љубавнику[9], а затим и цитат из Еурипидове *Megeje* (Eur. *Med*. 1385), којим је хетера на духовит и врцав начин окарактерисала једну другу своју муштерију и његове рђаве хигијенске навике.[10] На основу изрека тог типа и сличних анегдотских садржаја могао је временом настати и мит о мудрој хетери, јер Таиду као такву – ἡ σοφὴ ἑταίρα Θαΐς – препознаје још Евстатије Солунски, архиепископ града Солуна

---

[6] Athen. XIII 37, 576d.

[7] Од старијих историчара на гласу овом закључку био је, на пример, близак K. J. Beloch, *Griechische Geschichte* IV 1, Berlin und Leipzig 1925², 421, док познати истраживач хеленистичке епохе W. W. Tarn, *Alexander the Great*, II: *Sources and Studies*, Cambridge: Cambridge University Press, 1950, 324, сасвим одбацује такву могућност. Од савремених историчара D. Ogden, "Bilistiche and the Prominence of Courtesans in the Ptolemaic Tradition", in: P. McKechnie, P. Guillaume (edd.), *Ptolemy II Philadelphus and his World*, *Mnemosyne* Suppl. 300, Leiden/Boston: Brill, 2008, 354–355, држи да је Таида управо до Персепоља 330. године била са Александром а да је затим прешла код Птолемеја.

[8] Тако, на пример, претпоставка B. F. van Oppen de Ruiter, "Argaeus: An Illegitimate Son of Alexander the Great?", *ZPE* 187, 2013, 206–210, да је Аргеј, један од синова Птолемеја Сотера, био заправо ванбрачни син Александра Великог и Таиде, кога је Птолемеј одгајио, а пошто је представљао претњу као Александров син, Птолемеј II погубио, не заслужује детаљнију елаборацију.

[9] Athen. XIII 49, 585c–d.

[10] Athen. XIII 49, 585e.

и велики византијски писац из друге половине XII века.[11] Поставља се, међутим, питање чиме је то баш Таида међу осталим својим славним колегиницама заслужила да остане запамћена као мудра хетера. Сличне анегдоте и врцави и духовити одговори приписују се и другим хетерама и пуна их је XIII књига Атенејеве *Гозбе софиста*. На основу сачуване традиције тешко да можемо и замислити неку славну хетеру а да се није већ истицала натпросечном интелигенцијом или духовитошћу. Имајући све то у виду, оправдано је претпоставити да се Таидина наводна мудрост може једино довести у везу са хетерином највећим „подвигом" и јединим правим догађајем сачуваним у традицији у коме је она посредно или непосредно учествовала, а то је паљење Персепоља у пролеће 330. године пре н. е.

Постоје три детаљна извештаја у сачуваним изворима о том догађају који наглашавају пресудну улогу хетере Таиде у њему. Ниједан, наравно, није савремен самом догађају, од којих два припадају, када је реч о изворној традицији, тзв. вулгати (онај у Диодоровој *Историјској библиотеци* и онај у *Историји Александра Великог* Курција Руфа), док трећи сачувани долази из пера полихистора и биографа Плутарха и његовог *Животописа Александра Великог* у оквиру волуминозних *Упоредних животописа Грка и Римљана*. Због значаја за тему сва три поменута извештаја су овде прецизно цитирана у изворнику (на грчком или латинском) и у преводу на српски, а наведени су по хронолошком реду записивања од Диодора (I век пре н. е.), преко Курција Руфа (I век н. е.) до Плутарха (крај I – прве деценије II века н. е.).

Diod. XVII 72, 1–6:

(1) ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἐπινίκια τῶν κατορθωμάτων ἐπιτελῶν θυσίας τε μεγαλοπρεπεῖς τοῖς θεοῖς συνετέλεσεν καὶ τῶν φίλων λαμπρὰς ἑστιάσεις ἐποιήσατο. καὶ δή ποτε τῶν ἑταίρων εὐωχουμένων καὶ τοῦ μὲν πότου προβαίνοντος, τῆς δὲ μέθης προϊούσης κατέσχε λύσσα ἐπὶ πολὺ τὰς ψυχὰς τῶν οἰνωμένων. (2) ὅτε δὴ καὶ μία τῶν παρουσῶν γυναικῶν, ὄνομα μὲν Θαΐς, Ἀττικὴ δὲ τὸ γένος, εἶπεν κάλλιστον Ἀλεξάνδρῳ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν πεπραγμένων ἔσεσθαι, ἐὰν κωμάσας μετ' αὐτῶν ἐμπρήσῃ τὰ βασίλεια καὶ τὰ Περσῶν περιβόητα γυναικῶν χεῖρες ἐν βραχεῖ καιρῷ ποιήσωσιν ἅφαντα. (3) τούτων δὲ ῥηθέντων εἰς ἄνδρας νέους καὶ διὰ τὴν μέθην ἀλόγως μετεωριζομένους, ὡς εἰκός, ἄγειν τις ἀνεβόησε καὶ δᾷδας ἅπτειν καὶ τὴν εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων ἱερὰ παρανομίαν ἀμύνασθαι παρεκελεύετο. (4) συνεπευφημούντων δὲ καὶ ἄλλων καὶ λεγόντων μόνῳ τὴν πρᾶξιν ταύτην προσήκειν Ἀλεξάνδρῳ καὶ τοῦ βασιλέως συνεξαρθέντος τοῖς λόγοις πάντες ἀνεπήδησαν ἐκ τοῦ πότου καὶ τὸν ἐπινίκιον κῶμον ἄγειν Διονύσῳ παρήγγειλαν. (5) ταχὺ δὲ

[11] Eust. *Com. Od.* I 348.

πλήθους λαμπάδων ἀθροισθέντος καὶ γυναικῶν μουσουργῶν εἰς τὸν πότον παρειλημμένων μετ᾽ ᾠδῆς καὶ αὐλῶν καὶ συρίγγων προῆγεν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὸν κῶμον, καθηγουμένης τῆς πράξεως Θαΐδος τῆς ἑταίρας. (6) αὕτη δὲ μετὰ τὸν βασιλέα πρώτη τὴν δᾷδα καιομένην ἠκόντισεν εἰς τὰ βασίλεια· καὶ τῶν ἄλλων ταὐτὰ πραξάντων ταχὺ πᾶς ὁ περὶ τὰ βασίλεια τόπος κατεφλέχθη διὰ τὸ μέγεθος τῆς φλογὸς καὶ τὸ πάντων παραδοξότατον, τὸ Ξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως γενόμενον ἀσέβημα περὶ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων μία γυνὴ πολῖτις τῶν ἀδικηθέντων ἐν παιδιᾷ πολλοῖς ὕστερον ἔτεσι μετῆλθε τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν.

Александар је одржао ипре у част победе и принео величанствене жртве боговима и приредио богате гозбе за „пријатеље". Док су се једног дана гостили, како је пијанка одмицала а они бивали све пијанији, велико лудило је обузело душе пијаних гостију. У том тренутку, једна од присутних жена, Атињанка по имену Таида, рекла је да би за Александра најлепши успех у Азији био када би им се придружио у веселој поворци, спалио краљевску палату и допустио да женске руке за кратко време униште све што чини персијску славу. На ове речи упућене младим људима занетим и залуђеним пићем, као што се могло очекивати, неко је повикао да крену и запале бакље и освете се за насиље учињено хеленским светилиштима. Остали су пљеском показали своје слагање, говорећи да нешто слично приличи само Александру, а онда су и њега запрегали њихове речи и сви су излетели са гозбе и позивали остале да организују победничку поворку у Дионисову част. Брзо је сакупљено мноштво бакљи. Како су на гозби биле присутне и музичарке, усред песме и свирке фрула и сирипи, краљ је стао на чело поворке, а хетера Таида је водила целу ствар. Она је прва иза краља бацила упаљену бакљу на палату; исто су урадили и остали, тако да је убрзо цео терен под палатом пропутао пламен – толика је била јачина ватре. Најнеобичније је то што је насиље персијског краља Ксеркса на атинској тврђави много година доцније на исти начин, и то у шали, наплатила једна жена Атињанка.[12]

Curt. V 7, 3–7: приповедајући о Александровој склоности ка вину и дугим пијанкама са блудницама...

(3) *Ex his una, Thais, et ipsa temulenta, maximam apud omnes Graecos initurum gratiam adfirmat, si regiam Persarum iussisset incendi: expectare hoc eos, quorum urbes barbari delessent.* (4) *Ebrio scorto de tanta re ferente sententiam unus <et> alter, et ipsi mero one-*

---

[12] Превод на српски Маријане Рицл, „Диодор са Сицилије", *Историјска библиотека*, књиге XVII–XXII (Александар Велики и његови наследници), Нови Сад: Матица српска, 1994, 78, док је текст на грчком дат према критичком издању у оквиру престижне Collection Budé: P. Goukowsky, "Diodore de Sicile.",*Biblioteque historique*, Livre XVII, Paris: Les Belles Lettres, 1976.

rati, adsentiuntur. Rex quoque, avidior vini, quam patientior: "Quin igitur ulciscimur Graeciam et urbi faces subdimus?" (5) *Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus rex ignem regiae iniecit, tum convivae et ministri pelicesque. Multa cedro aedificata erat regia, quae celeriter igne concepto late fudit incendium.* (6) *Quod ubi exercitus, qui haud procul urbe tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit.* (7) *Sed ut ad vestibulum regiae ventum est, vident regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua, ipsi aridam materiem in incendium iacere coeperunt.*

А једна од њих, Таида, и сама пијана, изјавила је да би (Александар) стекао највећу захвалност код свих Грка ако би заповедио да се запале краљевска палата Персијанаца; да то очекују и они чије су градове варвари разорили. Док је пијана блудница износила своје мишљење о тако важној ствари, једна или две друге, и саме пијане кô левак, сложиле су се (с њом). И краљ, више похлепан за вином него што је могао да га поднесе, рече: „Зашто онда да не осветимо Грчку и град не препустимо бакљама?" Сви се распалише од вина па устају пијани да запале град који су поштедели када су били под оружјем. Први је краљ бацио бакљу на палату, а затим гости на гозби, слуге и љубавнице. Краљевска је палата била изграђена углавном од кедровине, која се брзо запалила и раширила пожар на велико. Када је војска, која је коначила недалеко од града, угледала пожар, мислећи да је случајан, похитала је да пружи помоћ. Али када су стигли до предворја палате, видели су самог краља како још увек набацује бакље. Зато су оставили воду коју су донели и сами су почели да бацају суву грађу на паљевину.[13]

Plut. *Alex.* 38, 1–8:

Ἐκ τούτου μέλλων ἐξελαύνειν ἐπὶ Δαρεῖον, ἔτυχε μὲν εἰς μέθην τινὰ καὶ παιδιὰν τοῖς ἑταίροις ἑαυτὸν δεδωκώς, ὥστε καὶ γύναια συμπίνειν, ἐπὶ κῶμον ἥκοντα πρὸς τοὺς ἐραστάς. (2) ἐν δὲ τούτοις εὐδοκιμοῦσα μάλιστα Θαΐς ἡ Πτολεμαίου τοῦ βασιλεύσαντος ὕστερον ἑταίρα, γένος Ἀττική, τὰ μὲν ἐμμελῶς ἐπαινοῦσα, τὰ δὲ παίζουσα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἅμα τῇ μέθῃ λόγον εἰπεῖν προήχθη, τῷ μὲν τῆς πατρίδος ἥθει πρέποντα, μείζονα δ' ἢ καθ' αὑτήν. (3) ἔφη γάρ, ὧν πεπόνηκε πεπλανημένη τὴν Ἀσίαν, ἀπολαμβάνειν χάριν ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἐντρυφῶσα τοῖς ὑπερηφάνοις Περσῶν βασιλείοις· (4) ἔτι δ' ἂν ἥδιον ὑποπρῆσαι κωμάσασα τὸν Ξέρξου τοῦ κατακαύσαντος τὰς Ἀθήνας οἶκον, αὐτὴ τὸ πῦρ ἅψασα τοῦ βασιλέως ὁρῶντος, ὡς ἂν λόγος ἔχῃ πρὸς

[13] Текст на латинском наведен је према последњем критичком издању које је приредио Carlo M. Lucarini, *Q. Curtius Rufus Historiae* (*Bibliotheca Teubneriana*), Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2009, док је за превод на српски одговоран искључиво аутор чланка.

ἀνθρώπους, ὅτι τῶν ναυμάχων καὶ πεζομάχων ἐκείνων στρατηγῶν τὰ μετ᾽ Ἀλεξάνδρου γύναια μείζονα δίκην ἐπέθηκε Πέρσαις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. (5) ἅμα δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ κρότου καὶ θορύβου γενομένου καὶ παρακελεύσεως τῶν ἑταίρων καὶ φιλοτιμίας, ἐπισπασθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ ἀναπηδήσας ἔχων στέφανον καὶ λαμπάδα προῆγεν· (6) οἱ δ᾽ ἑπόμενοι κώμῳ καὶ βοῇ περιίσταντο τὰ βασίλεια, καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων οἱ πυνθανόμενοι συνέτρεχον μετὰ λαμπάδων χαίροντες. (7) ἤλπιζον γὰρ ὅτι τοῖς οἴκοι προσέχοντός ἐστι τὸν νοῦν καὶ μὴ μέλλοντος ἐν βαρβάροις οἰκεῖν τὸ πιμπράναι τὰ βασίλεια καὶ διαφθείρειν. (8) οἱ μὲν οὕτω ταῦτα γενέσθαι φασίν, οἱ δ᾽ ἀπὸ γνώμης· ὅτι δ᾽ οὖν μετενόησε ταχὺ καὶ κατασβέσαι προσέταξεν, ὁμολογεῖται.

Када је Александар оних дана намеравао да поново пође у потеру за Даријем најпре се, својим пријатељима за вољу, пустио некој пијанци и забави, тако да су с њима пиле чак и жене које су у теревенци учествовале са својим љубавницима. Међу њима се највише истицала Таида, доцније милосница краља Птолемеја, родом Атичанка. Она је пристојним речима хвалила Александра и шалила се с њим. Напослетку се напила и занела, па је чак и беседу извила, која је, додуше, била у складу с обичајем њене отаџбине, али је опет премашала положај какав је био њен. Говорила је како се потуцала по Азији и много пропатила, али за све патње ужива најлепшу награду тај дан кад се може ширити по поносној кули персијских царева; али још би већу радост имала кад би после дугог с веселом пратњом прошла кроз улице и палату оног Ксеркса који је некад спалио Атину потпалила и пред краљевим очима својом руком ватру подметнула, да би се светом разносио глас како су слабе жене у Александровој пратњи на Персијанцима осветиле Хеладу оштрије неголи некад хеленски генерали и адмирали. Тај предлог буде поздрављен општим ликовањем и клицањем. Силно наговарање пријатеља заведе краља, и он скочи и с венцем на глави и са буктињом у руци пође први напред. Цело друштво пошло је за њим у хучној поворци и поређало се око царске палате. И остали Македонци, кад су чули грају, стану са буктињама весело притецати. Они се надаху да њихов краљ мисли на отаџбину и да не намерава боравити међу варварима кад царску палату хоће огњем да уништи. Једни историчари извештавају да се тако догодило, а други опет кажу да је то намерно учињено. Али да се Александар убрзо покајао и наредио да се ватра угаси, у томе су сви сагласни.[14]

---

[14] Превод на српски Милоша Ђурића, „Плутарх”, у: *Славни ликови антике*, I. *Избор из Упоредних животописа* (приредила К. Марицки Гаћански), Нови Сад: Матица српска, 1978, 150–151, док је текст на грчком дат према најважнијем Тојбнеровом модерном критичком издању: *Plutarchi Vitae parallelae* / recogn. Cl. Lindskog et K. Ziegler, Vol. 2. Fasc. 2., B .C.Teubner, Stuttgart und Leipzig, 1994.

Наведени извештаји су у готово савршеном сагласју и у њима се подједнако наглашава да је хетера Таида била *spiritus movens*, идејни зачетник и покретач паљења Персепоља у пролеће 330. године пре н. е. Сва три цитирана извора такође истичу колико је сам Александар био, под дејством алкохола, придобијен Таидином идејом и реториком да је лично стао на чело пијане гомиле жељне спектакла и да је чак први хитнуо бакљу на палату персијских владара. Таида је, опет, у свим цитираним изворима приказана готово као хладнокрвна пироманка, која, истина „потпомогнута" самопоуздањем које често зна да дође као последица неумереног конзумирања неразблаженог вина, веома рационално и у заносу предлаже паљење краљевске палате, тог симбола моћи Персијанаца и њихове владавине великим делом старог света. Грчки термин пироманија (изведен од *πῦρ* и *μανία*), који данас општеприхваћено означава озбиљну медицинску дијагнозу, у основи се односи на необуздану потребу за подметањем ватре и за уживањем у посматрању пожара и призора пљевине. Таква дијагноза као да се ретроактивно може применити и на Таиду, страсну заговорницу паљења владарске палате у Персепољу у цитираним извештајима код Диодора, Курција Руфа и Плутарха. Наведени писци Таиди као Атињанки додају још један посебан разлог зашто би баш она била та која тврдо инсистира на уништењу палате у Персепољу. То је, сасвим очекивано, мотив освете изражен кроз захтев да Персијанци имају да плате за насиље над Хеленима и пљевине које је вршио Ксеркс, и то највише у самој Атини, у време похода на Хеладу 480. године пре н. е. Одатле се и паљење краљевске палате, тог симбола највише моћи, чију је изградњу започео Дарије I, а наставио и довршио Ксеркс, могло чинити адекватном осветом за паљења и разарања на атинском Акропољу, почињена у време персијске окупације. И овај мотив освете, који се може подједнако разумети и тумачити рационалним и ирационалним разлозима, јасно је изражен у свим горе цитираним извештајима. Једино Плутарх, који је познат по томе што воли да користи различите и међусобно супротстављене изворе, наводи да док се неки писци држе ове верзије догађаја (οἱ μὲν οὕτω ταῦτα γενέσθαι φασίν), они други сматрају да је то била заправо смишљена и рационална одлука (οἱ δ' ἀπὸ γνώμης),[15] без сумње потекла од самог Александра.

Наведеним детаљним извештајима треба свакако додати и кратку вест код Атенеја где је цитиран историчар Клитарх јер је он приповедао о томе да је хетера Таида „била узроком паљења краљевске палате у Персопољу" (ὡς αἰτίας γενομένης τοῦ ἐμπρησθῆναι τὰ ἐν

[15] Plut. *Alex.* 38, 8.

Περσεπόλει βασίλεια).[16] Управо нас ова вест и води право ка највероватнијем извору целе ове приче која је одатле често преузимана у познијој традицији и на крају нашла своје место у извештајима код сачуваних писаца Диодора, Курција Руфа и Плутарха. Тај извор је, готово без сумње, историчар Клитарх, аутор једне популарне и доста читане *Историје Александра* (*FGrHist* 137). И сам син историчара Динона (*FGrHist* 690), Клитарх је крајем IV века пре н. е. сачинио, највероватније у Александрији, интригама богату и реторским средствима украшену историју Александровог похода која је убрзо постала и најчитанија од свих приповести о великом освајачу и његовом добу.[17] Сматра се да Клитархово казивање које, изгледа, није много марило за истину стоји у основи готово све сачуване традиције о Александру, такозване *вулгате*, коју налазимо у делима Диодора (XVII књига *Историјске библиотеке*), Курција Руфа (делимично сачуване књиге 3–10 *Историје Александра Великог*) и Помпеја Трога (књиге 11–12 у изводу код Јустина).[18] Истог Клитарха је вероватно директно и без посредника користио и Плутарх за свој *Животопис Александра Великог*, али он је само један од Александрових историчара које је добро познавао и цитирао философ и полихистор из Херонеје.[19] Нема, међутим, сумње да је за епизоду о Таиди и Персепољу и Плутарх (*Alex.* 38) у основи следио Клитарха, јер се његово казивање у целини, али и у битним детаљима, готово уопште не разликује од онога забележеног код Диодора и Курција Руфа.[20] Плутарх, ипак, има потребу да се огради од верзије коју сам доноси, користећи οἱ μέν... οἱ δέ... дихотомију, указујући заправо тиме на постојање различитих и међусобно супротстављених традиција о истом догађају.

Када је, опет, реч о веродостојности приче забележене код античких писаца да је хетера Таида била одговорна за паљење Персепоља, готово да је немогуће данас наћи некога ко би безрезервно

---

[16] Athen. XIII 37, 576d–e = *FGrHist* 137 F 11 [Kleitarchos].

[17] О Клитарху као писцу и историчару, уп. нпр. F. Jacoby, *RE* XI, 1921, 622–654, s. v. Kleitarchos (2); E. Badian, *DNP* 6, 1999, 571, s. v. Kleitarchos (2). .

[18] Како то, на пример, јасно изражава Felix Jacoby, додајући том списку извора још и такозвану *Мец епитому* анонимног аутора. Уп. Jacoby, н. д., 630: "Das, was man die Vulgata nennt, ist im wesentlichen immer wieder bearbeiteter Kleitarchos. Das ergibt sich aus der Tatsache, daß von den uns erhaltenen Gesamtdarstellungen Alexandergeschichte Diodor XVII, Trogus–Justin XI. XII, Curtius und die Metzer Epitome direkt oder indirekt auf Kleitarchos zurückgehen". Да се прецизније издвоје сва она места код Диодора, Јустина и Курција Руфа која могу да потичу од Клитарха, капитално је и невероватно исцрпно дело урадио N. G. L. Hammond, *Three Historians of Alexander the Great: The So-Called Vulgate Authors, Diodorus, Justin and Curtius*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

[19] Уп. J. R. Hamilton, *Plutarch, Alexander: A Commentary*, Oxford: Oxford University Press, 1969, LI–LIII, LVII–LIX.

[20] Постоје, међутим, и другачија мишљења. Уп. нпр. Tarn, н. д., 47–48, да се наведени извештаји о паљењу Персепоља међусобно разликују и да не могу сви потицати од Клитарха као јединог извора.

поклонио поверење једној таквој верзији догађаја.[21] Аргумент против веродостојности пружа и, када је реч о сачуваним историјама Александровог похода највише цењена, Аријанова *Александрова анабаза*, која нам преноси званичну традицију о Александру и која уопште не спомиње хетеру Таиду у вези с догађајем у Персепољу 330. године пре н. е. Аријан, заснивајући свој извештај на Птолемеју и Аристобулу као основним изворима, бележи само да је Александар дао да се запали палата као чин одмазде према Персијанцима за спаљивање Атине и храмова, као и освете за сва недела почињена против Хелена.[22] Мотив освете варварима за њихово насиље према светињама, видели смо, присутан је и у другим сачуваним извештајима, али овде је очигледно реч о промишљеној и рационалној краљевој одлуци у тренутку када је Дарије III још био жив (недуго затим га је оборио с престола и убио сатрап Бес) и предстојао је наставак рата с Персијанцима.[23] Слична званична верзија забележена је и код географа Страбона, који такође инсистира само на мотиву освете Персијанцима за њихова недела као покретачкој снази која је водила Александра да спали краљевску палату у Персепољу.[24] Ни размере пожара нису изгледа биле такве каквим их представља вулгата. Запаљена је, наиме, само краљевска палата, а пожар се изгледа није проширио по граду, што потврђују модерна археолошка истраживања, као и чињеница да је само десетак година касније Персепољ и даље био престоница сатрапије Персије из које је столовао сатрап Пеукест, претходно најбоље познат као један од Александрових телохранитеља.[25] Не може, дакле, бити речи о Персепољу као уништеном граду као последици пожара који се проширио после паљења палате. У вези с тим, ни хетера Таида није била пироманка нити је могла да буде покретачка снага једног таквог подухвата као што је паљење краљевске палате. Тешко да је уопште могла и да буде у прилици да својом беседом на пијанци подстакне Александра и његове пратиоце да спале краљевску палату у Персепољу, чак и ако узмемо за извесно да се она тада могла налазити у Персепољу и да је присуствовала самом догађају. Провокативна хе-

---

[21] Најближи томе био је, колико ми је познато, Helmut Berve, *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage*, II: *Prosopographie*, München 1926, 175 Nr. 358 *Θαΐς*. Уп. такође W. M. Ellis, *Ptolemy of Egypt*, London: Routledge, 1994, 7: "The burning of Persepolis, now Alexander's, not Darius' city, makes more sense as a foolish impulse performed by a group of drunken revelers than it does as a deliberate act of policy".

[22] Arr. *Anab.* III 18, 11. Уп. A. B. Bosworth, *A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander*, Vol. 1: Books I–III, Oxford: Oxford University Press, 1980, 330–331.

[23] За закључке у модерној науци који иду у том правцу, уп. нпр. E. N. Borza, "Fire From Heaven: Alexander at Persepolis", *CPhil* 67, 1972, 233–245.

[24] Strab. XV 3, 6 C 730.

[25] Уп. Diod. XIX 21, 2; 22, 1; 46, 6.

терина беседа која је распалила Александра и остале присутне на гозби да изгубе разум и крену пијани с бакљама на палату је, по свему судећи, чиста измишљотина која води до Клитарха као вероватног крајњег извора.[26] С друге стране, тешко може да стоји и претпоставка да је Птолемеј Сотер, Аријанов примарни извор, прихватајући званичну верзију која не зна ништа о улози Таиде у догађају и о распусној гозби у Персепољу, настојао да „заштити" како Александра, свог пријатеља и вођеног краља, често у традицији оптуживаног као учесника раскалашних пијанки, тако и саму Таиду, која је после Александрове смрти постала његова дугогодишња пратиља и љубавница.[27]

Ако се одбаци као неверодостојан извештај вулгате о разлозима који су довели до пожара и о самом чину паљења краљевске палате у Персепољу, шта онда преостаје када су у питању „поуздане вести" из извора о хетери Таиди? Готово ништа. Постоји, ипак, једна група вести које се тичу њеног односа са Птолемејем Сотером, а којој се, бар у основи може поклонити поверење. Природа Таидиног односа са истакнутим Александровим војсковођом и првим македонским краљем Египта заслужује да се о њој нешто више каже, с обзиром на то да и ту има недоумица и извесних неслагања у постојећим изворима. Видели смо већ да није јасно када је и како Таида постала Птолемејева љубавница и стална пратиља и да ли се то десило још за Александровог живота или тек после његове смрти 323. године пре н. е. Питање је, опет, далеко сложеније јер постоји извор који Таиду бележи и као Птолемејеву супругу, а не само као његову дугогодишњу љубавницу и пратиљу. Код Атенеја се дословно наводи да је Таида „после Александрове смрти удата за Птолемеја који је први као краљ завладао Египтом и да је њему изродила синове Леонтиска и Лага и ћерку Еирене" (μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρου θάνατον καὶ Πτολεμαίῳ ἐγαμήθη τῷ πρώτῳ βασιλεύσαντι Αἰγύπτου καὶ ἐγέννησεν αὐτῷ τέκνον Λεοντίσκον καὶ Λάγον, θυγατέρα δὲ Εἰρήνην).[28] Додаје се

---

[26] Да Клитарху није било страно да измишља догађаје и личности у вези са Александром, можда најбоље показује његов „извештај" о доласку краљице Амазонки Талестриде код Александра у време када је овај боравио у Хирканији с намером да с њим зачне дете. Тај тобожњи сусрет вулгата, нарочито Диодор (Diod. XVII 77, 1–3), али и Курције Руф (Curt. VI 5, 24–32) и Јустин (Just. XII 3, 3–7), спремно и са доста детаља преузимају, док Страбон (Strab. XI 5, 4 C 505) недвосмислено, али и Плутарх (*Alex*. 46, 1), на првом месту „извештај" приписују историчару Клитарху као највероватнијем његовом аутору. Уп. Hammond, н. д., 59, 102, 135.

[27] Како то, на пример, претпоставља Berve, н. д., 175: "Ptolemaios hatte seinen Grund, der offiziellen Darstellung zu folgen, er wollte nicht die vielberufenen Gelage des Königs berühren und auch die Rücksicht auf Thais, die er nach Alexanders Tod als Hetäre angenommen hatte, mochten ihn zum Verschweigen des wahren Verlaufes bestimmen".

[28] Athen. XIII 37, 576e. Да је до брака Птолемеја и Таиде могло доћи знатно раније, још за живота Александровог, уп. S. Ager, "Building a Dynasty: The Families of Ptolemy I Soter", in: T. Howe (ed.), *Ptolemy I Soter: A Self-Made Man*, Oxford 2018, 40.

још да је ова ћерка Птолемеја и Таиде била удата за Еуноста, краља кипарских Сола (Εὔνοστος ὁ Σόλων τῶν ἐν Κύπρῳ βασιλεύς).[29] То би, следећи ову традицију, био, дакле, први Птолемејев брак и најстарија деца коју је он уопште и добио с неком женом, јер ће касније имати децу и са Еуридиком, ћерком Антипатра, као и децу из брака са Береником, одакле је, уосталом, потекао и будући наследник престола Птолемеј II Филаделф. Птолемејев политички брак са Персијанком Артакамом, Артабазовом ћерком, закључен на масовној свадби у Сузи 324. године пре н. е. очигледно није донео потомство и може се слободно искључити из ове расправе.[30]

А када је већ реч о синовима које је Птолемеј имао с Таидом, наведени Леонтиск се изгледа нашао међу Деметријевим заробљеницима после битке код кипарске Саламине 306. године пре н. е. заједно са Птолемејевим братом Менелајом, а којима је победник Деметрије Полиоркет великодушно дозволио да оду Птолемеју неповређени и без откупнине, судећи то бар на основу онога што је забележено код Јустина.[31] Да ли се на основу тога дâ закључити да је Леонтиск већ био пунолетан у време битке у којој је и сам могао узети учешће, можда чак и као један од команданата и заповедника Птолемејеве флоте, што би његово рођење померило значајно пре 323. године и смрти Александра Великог? С друге стране, још је више од Леонтиска историјски занимљив овај други Таидин син који носи лично име Лаг (*Λᾶγος*), што је име и Птолемејевог оца. Код старих је Хелена, али и Македонаца, очево, заправо дедино, име обично давано најстаријем, прворођеном сину, што би могло да укаже и да је Лаг, син Птолемеја, сина Лаговог, из везе с Таидом, можда био старији од споменутог му брата Леонтиска.[32] У прилог овоме закључку могао би се навести и списак победника светковине Ликаје у Аркадији (Λυκαιονῖκαι) сачуван на камену, где се за 308/7. годину пре н. е. као победник у трци двопрега (συνωρίδι) наводи Λᾶγος Πτολεμαίου Μακεδών, што је, без сумње, Лаг, син Птолемеја и Таиде, обележен поред свог личног имена и патронимика и етником

---

[29] Време склапања овог династичког брака морало је пасти или пре 306. или после 295. године пре н. е., јер је острво Кипар између 306. и 295. било у рукама Деметрија Полиоркета, Птолемејевог супарника. Уп. J. Seibert, *Historische Beiträge zu den dynastischen Verbindungen in hellenistischer Zeit*, *Historia Einzelschriften*, Band 10, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1967, 77–78, који предлаже 295. или неку годину после, али рачуна и с тим да је Еуносту дозвољено да се ожени Птолемејевом кћерком и у Египту, где се могао склонити као избеглица у време Деметријеве превласти над Кипром.

[30] За преглед извора који сведоче о свим Птолемејевим браковима и деци, уп. D. Ogden, *Polygamy, Prostitutes and Death: The Hellenistic Dynasties*, Swansea: The Classical Press of Wales, 2023², 68–73.

[31] Just. *Epit*. XV 2, 7.

[32] Уп. Ogden, н. д., 69.

„Македонац".[33] Треба нагласити да се као победници у коњичким дисциплинама на панхеленским играма бележе власници коња, а не џокеји или возачи двоколица, али је оправдано претпоставити да је Лаг у време своје победе био пунолетан. Све нас то води закључку да су деца коју је Птолемеј добио с Таидом рођена још за трајања Александровог похода, а свакако пре Александрове смрти 323. године пре н. е. То, међутим, отвара питање њиховог легитимитета, односно законитости њиховог правног положаја, али такође и легитимитета њихове мајке Таиде као дугогодишње Птолемејеве љубавнице или чак супруге.

Иако је код Атенеја остало забележено да је Таида после Александрове смрти удата (ἐγαμήθη) за Птолемеја I, има разлога да верујемо да она никада није била званично призната за краљеву закониту супругу.[34] Њихов однос би у правном смислу могао да одговара ономе што је касније код Римљана, али такође и у неким другим друштвима све до модерног времена, најчешће називано конкубинатом (лат. *concubinatus*), то јест заједницом мушкарца и жене која из различитих разлога није могла да резултира законитим браком. Таква је заједница била добро позната и код старих Грка где је најчешће називана палакијом (*παλλακία*). Деца рођена у таквом односу сматрана су ванбрачном и следила су у свом правном положају мајку, а не оца. То, међутим, не мора да значи да су и деца коју је Таида изродила Птолемеју била копилад. Моћни владар Египта, фараон за Египћане и краљ за Хелене и Македонце, био је властан да ту децу призна као своју и закониту и да чак једног сина назове очевим именом Лаг, што, видели смо, свакако није било случајно, јер је вероватно у питању његов првороћени син. Можда Таидини синови нису били фаворизовани на начин како је то фаворизован Береникин син Птолемеј (потоњи краљ Птолемеј II Филаделф), али такав третман нису имали ни Птолемејеви синови из брака са Еуридиком, а то је, нема сумње, био по свим мерилима законити брак. Какав је, опет, био стварни положај Таиде у време када је Птолемеј био званично ожењен Еуридиком, Антипатровом кћерком, а затим и Береником, угледном Македонком која му је подарила и наследника трона Птолемеја II, није познато. Не знамо такође ни када ни где је Таида умрла. Да ли је, како би се дало очекивати, до краја остала на Птолемејевом двору и уживала почасти као његова дугогодишња пратиља и мајка његове деце?[35]

---

[33] *Syll.*[3] 314 B, редови 8–9. Уп. A. B. Tataki, *Macedonians Abroad: A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia*, *MELETHMATA* 26, Athens 1998, 352.

[34] За другачије мишљење код савремених историчара, уп. нпр. I. Worthington, *Ptolemy I: King and Pharaoh of Egypt*, New York: Oxford University Press, 2016, 112–113.

[35] Вид, нпр. Ager, н. д., 52–53: "In later years, Ptolemy certainly kept his sons by Thaïs, and perhaps Thaïs herself, about him. In all likelihood, he simply had a fondness for his family

Можда је, опет, њен положај био сличан оном који је у време Птолемеја II Филаделфа, наследника Птолемеја I Сотера, уживала Билистиха, такође хетера на гласу и дугогодишња краљева љубавница.[36]

Сви наведени подаци из извора показују колико је мало поузданих историјских података који омогућују да се прецизније реконструише живот и делатност једне славне грчке хетере попут Таиде. Далеко је, ипак, већи број спомена њеног имена у изворима од оних који су наведени овде. Како је, међутим, лично име Таида постало генеричко име за хетере, ти спомени имају далеко мању историјску вредност од оних који су раније наведени и анализирани. Они, очекивано, временом прелазе из света историје у свет књижевности и уметничке маште. Не чуди зато што већ Таидин савременик, славни комедиограф Менандар пише драму насловљену *Таида*, али такође и његов мање познати колега Хипарх.[37] Драмски лик истог имена (Таида) и занимања (хетера) јавља се, очекивано, и у Теренцијевом *Евнуху*, његовом вероватно најпознатијем комаду, састављеном по узору на истоимену Менандрову комедију. Хетере које се зову Таида јављају се даље и у измишљеним Лукијановим *Разговорима хетера*, али и у фиктивној и еротској епистолографији Алкифрона, Аристенета и Филострата.[38] Таида се зове и једна веома поштована хришћанска светитељка, Таида из Александрије, позната и као преподобна Таиса (IV век н. е.), која је као и њена славна имењакиња најпре била блудница, али се окренула искреној вери у бога и окајала своје грехе. Њен је живот и преображај описао познати француски писац и нобеловац Анатол Франс. А што се Таиде Атињанке тиче, највише је трага у уметности очекивано оставило њено „паљење" Персепоља. Може се слободно рећи да је ово „највеће достигнуће" Таиду учинило чак једном од препознатљивих хероина визуелних медија.[39]

---

by Thaïs, since it does not seem that he actively considered either Lagos or Leontiskos as rivals to his Macedonian sons once they were grown".

[36] Билистиха је била омиљена Филаделфова љубавница и хетера од чак укупно 11 (једанаест!) које се у изворима спомињу у том статусу, а својим је коњима побеђивала на највећој панхеленској светковини у Олимпији, а у Александрији је чак поштована и као Афродита Билистиха, Уп. D. Ogden, "Bilistiche and the Prominence of Courtesans in the Ptolemaic Tradition", in: P. McKechnie, P. Guillaume (edd.), *Ptolemy II Philadelphus and his World*, *Mnemosyne* Suppl. 300, Leiden–Boston: Brill, 2008, 365–368,

[37] За *testimonia et fragmenta*, уп. *PCG* VI 2, 122–127 (Менандар); *PCG* V, 607 (Хипарх).

[38] За краћи преглед свих ових извора, уп. K. Kapparis, *Prostitution in the Ancient Greek World*, Berlin: De Gruyter, 2018, 449.

[39] За добар преглед од антике до модерног доба, уп. A. McAuley, "Violence to Valour: Visualizing Thais of Athens", in: I. Berti, M. Castello, and C. Scilabra (Edd.), *Ancient Violence in the Modern Imagination: The Fear and the Fury*, London: Bloomsbury Academic, 2020, 27–40.

БИБЛИОГРАФИЈА

S. Ager, "Building a Dynasty: The Families of Ptolemy I Soter", in: T. Howe (ed.), *Ptolemy I Soter: A Self-Made Man*, Oxford 2018, 36–59.

E. Badian, *DNP* 6, 1999, 571, s. v. Kleitarchos (2).

E. Badian, *DNP* 12/1, 2002, 233–234, s. v. Thais.

K. J. Beloch, *Griechische Geschichte* IV 1, Berlin und Leipzig 1925[2].

H. Berve, *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage*, II: *Prosopographie*, München 1926.

E. N. Borza, "Fire From Heaven: Alexander at Persepolis", *CPhil* 67, 1972, 233–245.

A. B. Bosworth, *A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander*, Vol. 1: Books I–III, Oxford: Oxford University Press, 1980.

DNP = Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike, 16 Bände in 19 Teilbänden sowie 3 Supplementbänden erschienen, Stuttgart: Metzler, 1996–2003.

W. M. Ellis, *Ptolemy of Egypt*, London: Routledge, 1994.

K. Fiehn, *RE* V A, 1, 1934, 1184–1185, s. v. Thais.

FGrHist = F. Jacoby, *Die Fragmente der griechischen Historiker*, Leipzig–Leiden: Brill, 1923–1957.

P. Goukowsky, "Diodore de Sicile", *Biblioteque historique*, Livre XVII, Paris, Les Belles Lettres, 1976.

J. R. Hamilton, *Plutarch, Alexander: A Commentary*, Oxford: Oxford University Press, 1969.

N. G. L. Hammond, *Three Historians of Alexander the Great: The So-Called Vulgate Authors, Diodorus, Justin and Curtius*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

F. Jacoby, *RE* XI, 1921, 622–654, s. v. Kleitarchos (2).

K. Kapparis, *Prostitution in the Ancient Greek World*, Berlin: De Gruyter, 2018.

LGPN II = M. G. Osborne, S. G. Byrne (edd.), *A Lexicon of Greek Personal Names, Volume II*: *Attica*, Oxford: Oxford University Press, 1994.

C. M. Lucarini, *Q. Curtius Rufus Historiae* (*Bibliotheca Teubneriana*), Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2009.

A. McAuley, "Violence to Valour: Visualizing Thais of Athens", in: I. Berti, M. Castello, and C. Scilabra (Edd.), *Ancient Violence in the Modern Imagination: The Fear and the Fury*, London: Bloomsbury Academic, 2020, 27–40.

L. K. McClure, *Courtesans at Table: Gender and Greek Literary Culture in Athenaeus*, London: Routledge, 2003.

D. Ogden, "Bilistiche and the Prominence of Courtesans in the Ptolemaic Tradition", in: P. McKechnie, P. Guillaume (edd.), *Ptolemy II Philadelphus and his World*, *Mnemosyne* Suppl. 300, Leiden–Boston: Brill, 2008, 353–385.

D. Ogden, *Polygamy, Prostitutes and Death: The Hellenistic Dynasties*, Swansea: The Classical Press of Wales, 2023[2].

PAA 9 = J. S. Traill, *Persons of Ancient Athens*, Volume 9: Th- to Iooana, Toronto 2000.

PCG = R. Cassell, C. Austin (edd.), *Poetae Comici Graeci* I–VII, Berlin – New York: W. de Gruyter, 1983–1989.
RE = Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft (Pauly-Wissowa), Stuttgart 1894–1980.
J. Seibert, *Historische Beiträge zu den dynastischen Verbindungen in hellenistischer Zeit*, *Historia Einzelschriften*, Band 10, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1967.
J. Seibert, *Untersuchungen zur Geschichte Ptolemaios' I*, München: C. H. Beck, 1969.
W. W. Tarn, *Alexander the Great* II: *Sources and Studies*, Cambridge: Cambridge University Press, 1950.
A. B. Tataki, *Macedonians Abroad: A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia*, *MELETHMATA* 26, Athens 1998.
B. F. van Oppen de Ruiter, "Argaeus: An Illegitimate Son of Alexander the Great?", *ZPE* 187, 2013, 206–210.
I. Worthington, *Ptolemy I: King and Pharaoh of Egypt*, New York: Oxford University Press, 2016.

М. Ђурић, „Плутарх", у: *Славни ликови антике*, I. *Избор из Упоредних животописа* (приредила К. Марицки Гаћански), Нови Сад: Матица српска, 1978.
М. Обрадовић, „Лаида из Коринта – хетера и хероина", *Lucida intervalla* 53, 2024, 29–57.
М. Обрадовић, „Фрина за сва времена", *Зборник Матице српске за класичне студије* 27, 2025, 55–82.
М. Рицл, „Диодор са Сицилије", *Историјска библиотека*, књиге XVII–XXII (Александар Велики и његови наследници), Нови Сад: Матица српска, 1994.

Mirko Obradović
Faculty of Philosophy
University of Belgrade

THAIS: A "WISE" HETAIRA AND A VENGEFUL "PYROMANIAC"

Summary

This article examines Thais, the renowned Athenian *hetaira* of the late fourth century BC, who has been associated with several prominent figures and events of the early Hellenistic age. Particular attention is devoted to the testimony of the extant sources concerning the burning of Persepolis in 330 BC, the most significant historical episode in which Thais is alleged to have played an active, if not decisive, role. The article also explores the nature of her relationship with Ptolemy I Soter, one of Alexander the Great's most prominent successors (the Diadochi) and the founder of the Ptolemaic dynasty, which ruled Egypt for nearly three centuries.

It is argued that Thais could not have played any substantial role in the destruction of the royal palace at Persepolis in the spring of 330 BC, despite the well-known account preserved in the so-called Vulgate tradition (Diodorus Siculus, Curtius Rufus, and Plutarch), which ultimately derives from now-lost Cleitarchus' *History of Alexander* (*FGrHist* 137). Even if Thais was present at Persepolis, it is highly unlikely that her speech could have prompted Alexander and his companions to set fire to the palace. Consequently, she should not be perceived as a vengeful pyromaniac who took pleasure in the destruction of the Persian royal residence as retribution for the Persian devastation of Greek temples and sanctuaries, particularly those of Athens. Equally uncertain is the basis for the tradition that portrayed Thais as a "wise" *hetaira*. The only firmly established fact is that she was Ptolemy Soter's long-term mistress, though not his lawful wife, and that she bore him several children. Nothing reliable is known about the later stages of her life. More broadly, the case of Thais illustrates the fragmentary and often uncertain nature of our knowledge of Greek *hetairai*, including even the most celebrated among them, despite the considerable attention they received in ancient literature and the richness of the surviving tradition.

Key words: Thais, Athens, *hetairai*, Persepolis, Alexander the Great, Ptolemy Soter, Cleitarchus, Athenaeus.